

Dr Katarzyna Alicja Kuć-Czajkowska
Zakład Samorządów i Polityki Lokalnej
Wydział Politologii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko Katarzyna Kuć-Czajkowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

2006 r. doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, tytuł rozprawy: *Metropolitalny charakter Warszawy*, promotor: dr hab. Stanisław Michałowski, prof. nadzw., recenzenci: dr hab. Agnieszka Pawłowska (UMCS), prof. dr hab. Piotr Eberhardt (PAN)

2001 r. magister politologii, specjalność: samorząd i polityka lokalna, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, praca magisterska: *Ustrój samorządu terytorialnego miasta stołecznego Warszawy*, promotor: prof. dr hab. Zbigniew Szeliga, recenzent dr hab. Stanisław Michałowski, prof. nadzw.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

2006-obecnie adiunkt w Zakładzie Samorządów i Polityki Lokalnej, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

2007-2012 kierownik, Studia Podyplomowe w zakresie Funduszy europejskich w samorządzie terytorialnym, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

2009-2011 wykładowca, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie, zatrudnienie na podstawie umowy cywilnoprawnej

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Obszary funkcjonalne miast wojewódzkich w Polsce - przestrzeń współpracy i konkurencji samorządów terytorialnych

b) praca naukowa dokumentująca osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego

Katarzyna Kuć-Czajkowska, *Obszary funkcjonalne miast wojewódzkich w Polsce - przestrzeń współpracy i konkurencji samorządów terytorialnych*, 2019, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, ss. 527, ISBN 978-83-227-9199-8, recenzent wydawniczy prof. dr hab. Tomasz Kaczmarek (UAM)

c) omówienie celu naukowego w/w pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Od kilkunastu lat obserwuje się w Polsce wzrost zainteresowania problematyką ustroju aglomeracji i zarządzania obszarami metropolitalnymi. W dyskusji można wskazać na kilka wątków, po pierwsze dostrzeżono, że reforma administracyjno-terytorialna Polski z 1999 r. nie uwzględniła problemu ustroju aglomeracji. Ponadto, coraz bardziej zauważalne stało się zjawisko suburbanizacji i związanej z tym rywalizacji międzygminnej o osiedlanie się nowych mieszkańców. Wskutek czego pogłębia się proces „rozlewania” zurbanizowanej zabudowy, brak racjonalnego planowania przestrzennego, problemów w świadczeniu usług komunalnych, szczególnie tych o sieciowym, a nie punktowym, charakterze.

Konieczność instytucjonalizacji współpracy w obszarach metropolitalnych stanowi jedno z wyzwań politycznych i administracyjnych dobrego zarządzania nie tylko w Europie, ale i Polsce. Miasta i sąsiadujące samorzady z funkcjonalnie powiązanych terenów powinny charakteryzować się spójnymi i przewidywalnymi celami rozwoju. Brak działań integracyjnych przyczynia się do rozpraszania realizacji usług, przedsięwzięć inwestycyjnych istotnych dla całego obszaru, fragmentacji władzy i odpowiedzialności za rozwój, wynikający z podziału aglomeracji na mniejsze jednostki znajdujące się w jurysdykcji oddzielnych organów władzy lokalnej. Nie sprzyja to realizacji przedsięwzięć istotnych dla rozwoju całego obszaru funkcjonalnego. Ignorowanie działań integracyjnych i szukania rozwiązań dla tych problemów skutkuje ich eskalacją, osłabianiem dynamiki rozwoju, pogorszeniem warunków życia mieszkańców, a przede wszystkim zmniejszeniem konkurencyjności miast. Plany rozwojowe poszczególnych samorządów (głównego miasta, gmin otoczenia) nie uwzględniają realiów sytuacji społeczno-ekonomicznej i sąsiedztwa innych jednostek samorządu.

Wobec tych wyzwań, w Europie ukształtowały się dwa podejścia do zarządzania obszarami metropolitalnymi: koncepcja *metropolitan reform*, reprezentowana przez zwolenników odgórnej integracji (tzw. twarde podejście) i koncepcja *the public choice* (wyboru publicznego), której zwolennicy opowiadają się za sfragmentaryzowanym podziałem administracyjnym na zurbanizowanych obszarach (tzw. miękkie podejście). Złożoność relacji determinowana jest zatem dylematem między odgórnym, ustawowym rozwiązaniem (*top down*) a oddolnym, fakultatywnym kreowaniem współpracy (*bottom up*). Dyskusja dotyczy też modelu zarządzania typu: *metropolitan government* (jedynie organy władzy publicznej), czy *metropolitan governance* (współzarządzanie z włączeniem partnerów społeczno-gospodarczych).

Wybór tematu rozprawy został podyktowany kilkoma względami. Po pierwsze, w naukowym dorobku politologicznym brakuje całościowego opracowania koncentrującego się na formach prawnych, dziedzinach współpracy 18 miast wojewódzkich i gmin, powiatów z obszaru powiązanego funkcjonalnie. Nie ma też publikacji, które koncentrowałyby się na atmosferze współpracy, relacjach, wpływie poglądów ideowo-politycznych na relacje,

znaczeniu zmiany składu liderów (w związku z kadencyjną weryfikacją wyborczą). Istniejące publikacje odnoszą się do charakterystyki dobrowolnej kooperacji na wybranych przykładach (Poznań, Trójmiasto, konurbacji górnośląsko-zagłębiowskiej) albo oceny fakultatywnych form prawnych współdziałania interkomunalnego. W polskiej i międzynarodowej literaturze brakuje analiz i wyczerpujących opracowań dotyczących oceny relacji w ramach kooperacji z perspektywy jej uczestnika - lidera samorządowego. Poza kilkoma, cząstkowymi artykułami naukowymi i raportami, nie ma też na rynku wydawniczym opracowań, które wyczerpywałyby problematykę korzystania z mechanizmu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) przez obszary funkcjonalne miast wojewódzkich w Polsce, uwzględniając ocenę kooperacji z perspektywy zaangażowanych wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów. Monografia aspiruje do wypełnienia istniejącej luki poznawczej tych względach.

Po drugie, w wymiarze poznawczym i utylitarnym monografia pozwoli wójtom, burmistrzom, prezydentom miast, starostom, pracownikom biur ZIT, a przede wszystkim zarządzającym tzw. związkami ZIT poznać opinię na temat współpracy, problemów i wyzwań w realizacji projektów występujących z perspektywy konkretnych struktur ZIT i konkretnych samorządów, które przekładają się na relacje i funkcjonowanie partnerstw. W wymiarze praktycznym, porównanie i studia przypadków z innych obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, np. w zakresie dziedzin i form prawnych współdziałania, doświadczeń kooperacji poszczególnych miast, mogą stanowić przykład dobrej praktyki dla ośrodków zurbanizowanych odznaczających się dużo skromniejszą kulturą współdziałania aglomeracyjnego. Podejście komparatystyczne przyjęte w pracy pozwala też liderom samorządowym poznać sytuację i problemy funkcjonowania innych samorządów zaangażowanych we współpracę aglomeracyjną, np. na tle podobnych, jeżeli chodzi o liczbę współpracujących jednostek samorządu.

Po trzecie, przedstawienie aktualnych uwarunkowań prawno-ustrojowych miast w Polsce, konsekwencji procesu suburbanizacji, problemów i wyzwań kooperacji we wszystkich obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich w Polsce przyczyni się do pogłębienia dotychczasowego stanu wiedzy (wymiar poznawczy), a na poziomie utylitarnym posłuży jako inspiracja dla ośrodków decyzyjnych (władz samorządowych, a przede wszystkim państwowych) celem kompleksowych działań zabezpieczających przed fragmentaryzacją i atomizowaniem instytucjonalnym i terytorialnym. Rozważania w monografii mogą przyczynić się do zmiany nastawienia liderów samorządowych do różnych, możliwych form prawnych i dziedzin integracji.

W wymiarze przestrzennym rozprawa obejmuje obszary funkcjonalne wszystkich miast wojewódzkich w Polsce. Do kategorii miast wojewódzkich za Głównym Urzędem

Statystycznym przyjęłam, że należą miasta, które od 1 stycznia 1999 r. są siedzibą wojewody i/lub sejmiku województwa, tzn.: Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Gorzów Wielkopolski, Katowice, Kielce, Kraków, Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra.

Zastosowana na potrzeby analiz kategoria obszar funkcjonalny/miejski obszar funkcjonalny to stosunkowo nowy podmiot polityki rozwoju, jej wymiaru terytorialnego. Za *Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* przez miejski obszar funkcjonalny należy rozumieć układ osadniczy ciągły przestrzennie i złożony z odrębnych administracyjnie jednostek, obejmujący zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną, a także ośrodki tzw. bliskiego sąsiedztwa. Obszar tego rodzaju charakteryzuje się najwyższą gęstością zaludnienia, a ze względu na strukturę podziału terytorialnego Polski obejmuje gminy: miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie.

P. Śleszyński dokonując delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich za obszar funkcjonalny uznał spójną pod względem przestrzennym strefę oddziaływania miasta, charakteryzującą się istnieniem powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, wyróżniającą się z otoczenia i upodabniającą pod pewnymi względami do głównego miasta.

Na potrzeby analiz w ramach monografii przyjęłam, iż obszar funkcjonalny/miejski obszar funkcjonalny to wyraźnie powiązany funkcjonalnie z miastem wojewódzkim (kilkoma miastami w przypadku ośrodków policentrycznych) obszar zurbanizowany, który z perspektywy struktury terytorialno-administracyjnej państwa obejmuje gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie położone w pierwszym, drugim, ewentualnie trzecim paśmie (pierścieniu).

Zakres chronologiczny rozprawy wyznacza charakterystyka sytuacji prawno-ustrojowej miast od 1990 r., momentu przyjęcia pakietu tzw. ustaw samorządowych w Polsce do końca 2018 r. Omówione w pracy formy współdziałania międzykomunalnego (porozumienia, związki, stowarzyszenia samorządowe) również mają swoją podstawę prawną w ustawodawstwie przyjmowanym od 1990 r. i obowiązującym do 2018 r. Uwzględniając perspektywę wspomnianego okresu dokonano też przeglądu projektów i koncepcji uregulowania ustroju aglomeracji/obszarów funkcjonalnych w Polsce włącznie z ostatnio uchwalonymi (ustawą z 2015 r. o związkach metropolitalnych i ustawą z 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim). Natomiast część empiryczna pracy: wyniki badań ankietowych i wywiady pogłębione adresowane były do wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów pełniących funkcje w trakcie kadencji 2014-2018. Moment przeprowadzenia badań ankietowych nie był przypadkowy. Wiązał się z końcem kadencji władz samorządowych i poznaniem opinii

zaangażowanych liderów na temat współpracy w strukturach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych miast wojewódzkich.

Celem monografii jest zbadanie współpracy miast wojewódzkich z sąsiadującymi jednostkami samorządu w ramach obszaru powiązanego funkcjonalnie. W pracy przedstawiam kontekst sytuacji prawnej miast w Polsce, przegląd i ocenę istniejących instrumentów prawnych w zakresie współpracy interkomunalnej oraz - na podstawie badań empirycznych - podejmuję próbę ustalenia, co determinuje relacje i atmosferę współpracy między prezydentami miast a wójtami, burmistrzami, starostami z obszaru powiązanego funkcjonalnie, jakie można wskazać przestrzenie konkurencji, wynikające ze współpracy w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Wśród współczesnych problemów rozwojowych miast i ich otoczenia w Polsce dostrzega się, po pierwsze, brak pragmatycznych, prawno-ustrojowych regulacji w kluczowej kwestii dotyczącej koordynacji zarządzania miastem wojewódzkim i jego sąsiadującymi gminami, powiatami. Po drugie, brak strategicznego kształtowania ładu przestrzennego i gospodarowania zasobami przestrzeni. Do najbardziej widocznych przykładów należy chaos w urbanizujących się obszarach, gdzie przyczyny problemów i wyzwań sprowadzają się do sposobu użytkowania gruntów, a przede wszystkim stanu i jakości infrastruktury transportowej, presji wywieranej przez inwestorów i mieszkańców na określony sposób wykorzystania terenów niezabudowanych, pogodzenia interesów rdzennych i nowych mieszkańców. Trzecim wyzwaniem jest niski poziom kapitału społecznego, kapitału zaangażowanego, bariery mentalne, brak myślenia i działania aglomeracyjnego, co przekłada się na niedostatek woli i umiejętności współdziałania niezbędnej wobec złożoności obszarów funkcjonalnych. Wszystko to uzasadnia wybór podtytułu rozprawy "przestrzeń współpracy i konkurencji samorządów terytorialnych", pozwala poznać złożoność relacji w analizowanych obszarach funkcjonalnych z perspektywy rozważań osadzonych w politologii, gdzie problemy zarządzania, integracji miejskich obszarów funkcjonalnych są jednymi z trudniejszych wyzwań polityk publicznych.

Przeprowadzone na potrzeby pracy badania służyły zweryfikowaniu prawdziwości następujących hipotez:

Hipoteza 1: Problem koordynacji i integracji współpracy w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich (zgodnie z podejściem *top down*) nie zostanie w Polsce rozstrzygnięty dopóki administracja państwowa nie zdecyduje się na dofinansowanie z budżetu państwa funkcjonowania podmiotów aglomeracyjnych (metropolitalnych).

Hipoteza 2: Przynależność polityczna liderów samorządowych jest jednym z czynników determinujących relacje miast wojewódzkich i gmin, powiatów obszaru funkcjonalnego.

Hipoteza 3: Zmiana składu (fluktuacja) na stanowisku wójta, burmistrza, prezydenta, starosty determinuje kształt relacji międzysamorządowych w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich.

Hipoteza 4: Rodzaj jednostki samorządu terytorialnego determinuje ocenę pozycji lidera lokalnego w ramach współpracy (poczucia podmiotowości) i korzystania z Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, a im mniejszy potencjał (terytorialny, demograficzny, ekonomiczny) ma gmina tym niższa samoocena sprawczości jej przedstawicieli (wójtów, burmistrzów) i wpływu na podejmowane decyzje.

Hipoteza 5: Zintegrowane Inwestycje Terytorialne i realizacja wspólnych projektów przez miasta wojewódzkie i gminy, powiaty położone w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich pozwoliły na zbudowanie kontaktów między liderami samorządowymi, przyczyniły się do poprawy kultury współpracy, ułatwiły wymianę doświadczeń, budowanie partnerstw oraz mobilizację endogenicznych zasobów rozwojowych.

Zweryfikowaniu powyższych hipotez posłużyły następujące pytania badawcze:

- Jak układają się i co wpływa (wielkość, rodzaj zaangażowanych we współpracę jednostek samorządu, poglądy ideowo-polityczne, fluktuacja personalna na stanowisku organu wykonawczego, cechy charakteru liderów) na relacje i atmosferę współpracy między prezydentem miasta wojewódzkiego (w przypadku ośrodków policentrycznych - prezydentami) a liderami gmin (ewentualnie powiatów zaangażowanych we współpracę) położonych w obszarze powiązanych funkcjonalnie?
- Jakiego rodzaju problemy, wyzwania i płaszczyzny konkurencji występują we współpracy miast wojewódzkich i gmin (ewentualnie powiatów) położonych w obszarze powiązanych funkcjonalnie?
- W jakich formach prawnych, dziedzinach, płaszczyznach współpracują miasta wojewódzkie i gminy (ewentualnie powiaty) położone w obszarach powiązanych funkcjonalnie?
- Czy współpraca w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych spełnia zakładaną funkcję integracyjną samorządy w ramach obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, stanowi płaszczyznę dla przyszłej kooperacji, nawet bez wsparcia zewnętrznego (unijnego)?
- Jakie są czynniki sukcesu i zagrożenia dla zapoczątkowanej w ramach korzystania z mechanizmu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych współpracy w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich?

– Czy podejmowanie działań integracyjnych i tworzenie zinstytucjonalizowanych form kooperacji w miejskich obszarach funkcjonalnych jest, zdaniem zaangażowanych we współpracę wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów, potrzebne?

Monografia ma charakter interdyscyplinarny, a realizacja celów badawczych wymagała zastosowania kilku podejść metodologicznych właściwych dla nauk społecznych, głównie politologii: metody instytucjonalno-prawnej (analiza norm prawnych), metody porównawczej, behawioralnej, metody ilościowej i metody jakościowej.

Do analizy aktów normatywnych, aktów prawa miejscowego, treści statutów, porozumień oraz ich wpływu na badane zagadnienie integracji i koordynacji współpracy w miejskich obszarach funkcjonalnych posłużyła metoda instytucjonalno-prawna. Podejście to okazało się szczególnie przydatne w rozdziałach, gdzie charakteryzuję treści statutów stowarzyszeń i związków, treść porozumień oraz przybliżam możliwe formy współdziałania oraz przedstawiam sytuację prawo-organizacyjną miast w Polsce po 1989 r.

Zastosowanie metody komparatystycznej pozwoliło dokonać porównań danych i informacji na potrzeby przygotowania dziedzin i form prawnych współpracy miast wojewódzkich z gminami, powiatami otoczenia. Wykorzystałam tę metodę także do porównywania odpowiedzi w ramach wyników badań ankietowych oraz wnioskowania na podstawie krzyżowania odpowiedzi na pytania z kwestionariusza ankiety z zmiennymi niezależnymi (rodzajem jednostki samorządu, liczbą kadencji i płcią respondenta, rodzajem formy prawnej ZIT oraz ze względu na każdy z obszarów funkcjonalnych: białostocki, bydgosko-toruński, gdański, gorzowski, katowicki, kielecki, krakowski, lubelski, łódzki, olsztyński, opolski, poznański, rzeszowski, szczeciński, warszawski, wrocławski i zielonogórski).

Natomiast podejście behawioralne pozwoliło na analizowanie zachowania liderów lokalnych z punktu widzenia tego co robią, w jaki sposób to robią i dlaczego to robią. Dla politologa istotne było uzyskanie odpowiedzi na pytania, co determinuje relacje, atmosferę współpracy, wpływa na funkcjonowanie partnerstw utworzonych dla obszarów powiązanych funkcjonalnie, jakie są problemy i wyzwania z perspektywy liderów lokalnych zaangażowanych w tą kooperację.

Wnoszącym nowe treści sposobem gromadzenia danych była technika *desk research*, polegająca na zbieraniu i analizie informacji z kilku źródeł: udostępnianych przez urzędy miast na wnioski (na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej), przeszukiwania baz, np. rejestru związków MSWiA. Uzasadnieniem wykorzystania tej techniki dla celów faktograficznych był brak alternatywnych metod pozyskania materiału na temat dziedzin i form prawnych współpracy 18 miast wojewódzkich z samorządami otoczenia. W ten sposób dążyłam

do ustalenia możliwie pełnego zbioru funkcjonujących od 1990 r. do końca 2018 r. związków, stowarzyszeń, podpisanych porozumień z udziałem miasta wojewódzkiego.

Zasadniczą część monografii stanowią wyniki autorskich badań ilościowych (ankiety pocztowej) i jakościowych (wywiadów). Celem badania empirycznego, przeprowadzonej w 2018 r. ankiety pocztowej było poznanie opinii liderów lokalnych na temat atmosfery współpracy, czynników determinujących relacje między prezydentem miasta wojewódzkiego a wójtami, burmistrzami, starostami, wskazanie możliwych płaszczyzn tytułowej konkurencji, oraz trwałości tej kooperacji wykraczającej poza perspektywę unijnego dofinansowania. W sumie wysłano 368 kwestionariuszy ankiet do wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów współpracujących w ramach 17 Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Analiza objęła wszystkie miasta wojewódzkie, przy czym wspólny ZIT utworzono dla Bydgoszczy i Torunia. Wypełniony kwestionariusz ankiety odesłano z 194 jednostek samorządu terytorialnego, co oznacza zwrot na poziomie ponad 52%. Ankieta spotkała się z zainteresowaniem, wypełniony formularz (przynajmniej 2 sztuki) odesłano ze wszystkich ZIT miast wojewódzkich. Nie bez znaczenia był fakt, że moment przeprowadzania badania to rok wyborczy i spora liczba zapytanych decydowała się na udział w ankiecie. Analizując odpowiedzi w wypełnionych kwestionariuszach można wskazać na kolejny powód zainteresowania badaniem. Wójtom, burmistrzom, starostom zależało na zgłoszeniu czy też podzieleniu się problemami, jakie występują w związku z wykorzystaniem instrumentu ZIT i realizacją projektów. Potwierdzeniem tego są m.in. wypowiedzi w uwagach do ankiety podkreślające, że kwestionariusz nie jest dość rozbudowany, aby wyczerpać złożoną problematykę Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Rozważania w monografii uzupełniają kilkanaście fragmentów niepublikowanych indywidualnych wywiadów pogłębionych przeprowadzonych w okresie maj 2016-marzec 2017 r. z wójtami, burmistrzami, prezydentami na potrzeby realizacji grantu NCN OPUS6 pt. *Koabitacja na poziomie gminnym w Polsce*.

Książka składa się z pięciu uzupełniających się rozdziałów, Wstępu, Zakończenia i Aneksu. Problemowy układ konstrukcji pracy wyznacza główne obszary analizy. Zagadnienie integracji i koordynacji współpracy w obszarach metropolitalnych sprowadza się do przyjęcia jednego z podejść, odgórnego (ustawowego, tzw. *top down*), albo oddolnego (dobrowolnych form kooperacji, tzw. *bottom up*) albo ich kombinacji. Dlatego rozdział pierwszy: *Integracja i koordynacja współpracy w obszarach funkcjonalnych - perspektywa badawcza* ma charakter wprowadzający. W jego ramach omawiam problemy związane z procesem suburbanizacji (jako imperatywem zintegrowanego zarządzania), które stanowią wyzwanie dla władz

samorządowych (miasta wojewódzkiego, gmin obszaru powiązanego funkcjonalnie). Omawiam wspomniany już, kontekst teoretyczny zarządzania obszarami metropolitalnymi (podejścia: *top down* i *bottom up*). Przegląd ten uzupełniam o koncepcje *metropolitan governance* i *public choice*. Kolejna część tego rozdziału zawiera charakterystykę wymiaru terytorialnego polityki spójności UE, tzn. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych i przyjętą delimitację dla obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich. W ramach tego rozdziału opisuję też metodologię badania własnego - przeprowadzonej w 2018 r. ankiety pocztowej.

Założeniem rozdziału drugiego: *Integracja i koordynacja współpracy w obszarach funkcjonalnych w Polsce - podejście top down* było omówienie prób adaptacji metody *top down* do polskiej rzeczywistości. Charakteryzuję sytuację prawno-ustrojową miast w Polsce po 1989 r. oraz przedstawiam dyskusję związaną z dostrzeżonym brakiem rozwiązań ustrojowych dla miast i ich powiązanego funkcjonalnie otoczenia. Przedstawiam projekty i propozycje uregulowania kwestii aglomeracji/obszarów funkcjonalnych przygotowane po 1990 r. celem rozwiązania problemu integracji w sfragmentaryzowanym terytorialno-administracyjnie otoczeniu miast w Polsce. Jest to najkrótszy rozdział w pracy, tak jak skromne są doświadczenia w zakresie ustawowego uregulowania kwestii zarządzania metropolitalnego w Polsce, sprowadzone głównie do koncepcji i projektów ustaw, z wyjątkiem ustawy o związkach metropolitalnych przyjętej w 2015 r. i uchylonej 2017 r. i ustawy z 2017 r. powołującej jedyny związek metropolitalny - Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię.

W rozdziale trzecim: *Integracja i koordynacja współpracy w obszarach funkcjonalnych w Polsce - podejście bottom up* charakteryzuje wykorzystanie przez miasta wojewódzkie i sąsiadujące gminy, powiaty koncepcji *bottom up* w praktyce, tzn. omawiam dobrowolne formy prawne współpracy w miejskich obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich. Zestawiam rzeczywiście funkcjonujące związki, stowarzyszenia oraz podpisane porozumienia z udziałem jednego z 18 miast wojewódzkich. W końcowej części tego rozdziału omawiam praktykę współdziałania, tzn. problemy i bariery działań integracyjnych.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne miast wojewódzkich to rodzaj koordynacji współpracy w obszarach funkcjonalnych, który z jednej strony ma odgórny charakter (podejście *top down*). Założenia i wytyczne Komisji Europejskiej odnośnie mechanizmu ZIT uzupełniono o polskie regulacje w tym względzie. Miasta wojewódzkie zostały zobowiązane do utworzenia tzw. związków ZIT, przygotowania strategii itd. Z drugiej strony, ZIT oznaczają mechanizmy integracji zgodnie z podejściem *bottom up*, bowiem to jaka jest forma prawna tzw. związków ZIT i ile jednostek samorządu oraz czy będą to tylko gminy, czy też gminy i powiaty współpracujące, pozostawiono do uzgodnień lokalnych. W ten sposób narzędzie ZIT łączy odgórne wytyczne (*top down*) z kształtowaną w oparciu o lokalny kontekst kooperacją (*bottom*

up). W czwartym rozdziale: *Współpraca w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych* omawiam wyniki autorskich badań ankietowych przeprowadzonych w 17 powołanych na potrzeby wdrażania mechanizmu ZIT obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich¹. Z perspektywy uczestniczących w badaniu liderów lokalnych analizuję atmosferę współpracy, wzajemne relacje między samorządowcami, a przede wszystkim między władzami miasta wojewódzkiego i gminami, ewentualnie powiatami. Staram się ustalić, czego dowodzi stopień formalizacji współpracy i przyjęta forma prawna ZIT, czy zmiana personalna na stanowisku prezydenta miasta wojewódzkiego wpływa na poprawę *versus* pogorszenie wzajemnych relacji w konkretnym obszarze funkcjonalnym, czy wielkość jednostki samorządu, poglądy polityczne, fluktuacja personalna na stanowisku organu wykonawczego gminy/przewodniczącego organu wykonawczego powiatu, cechy charakteru liderów przekładają się na relacje między samorządowcami oraz jakiego rodzaju wyzwania i problemy występują w związku z realizacją projektów i współpracą w ramach ZIT?

Podstawą rozważań w piątym rozdziale: *Wyzwania współpracy w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich* stało się - na podstawie wyników badań empirycznych oraz analizy treści statutów, porozumień - ustalenie trwałości (kontynuowania) zawiązanej na potrzeby ZIT współpracy. W tej części pracy wskazuje też zagrożenia, wyzwania, czynniki determinujące sukces kooperacji w strukturach ZIT, a szerzej współdziałania aglomeracyjnego. Tutaj znalazły się ciekawe poznawczo wyniki badań ankietowych związane z odpowiedzią na pytania, czy koordynacja współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych jest (*versus* nie jest) potrzebna, zdaniem wójtów, burmistrzów, prezydentów, starostów; kto na tej współpracy zyskuje *versus* traci - miasto wojewódzkie czy sąsiadujące gminy. Ostatnia część tego rozdziału zawiera opis determinantów i wyzwań współpracy w przypadku każdego z obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły odpowiedzieć na pierwsze pytanie badawcze o czynniki determinujące relację w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, a przede wszystkim między prezydentem miasta wojewódzkiego (w przypadku ośrodków policentrycznych - prezydentami) i liderami gmin (ewentualnie powiatów). Znalazła potwierdzenie hipoteza, że przynależność polityczna liderów samorządowych jest jednym z czynników determinujących relacje miast wojewódzkich i gmin, powiatów. Przynależność i poglądy ideowo-polityczne miały znaczenie w przypadku części, szczególnie dużych (uwzględniając liczbę zaangażowanych jednostek samorządu terytorialnego) obszarów

¹ Przy charakterystyce poszczególnych miast wojewódzkich i samorządów położonych w obszarze powiązanym z nimi funkcjonalnie zamiennie stosuję pojęcia: obszary funkcjonalne miast wojewódzkich albo miejskie obszary funkcjonalne.

funkcjonalnych, tzn.: bydgosko-toruńskiego, trójmiejskiego, śląskiego, krakowskiego, łódzkiego, poznańskiego, rzeszowskiego i warszawskiego ZIT. Komitety wyborcze (które reprezentowali wójtowie, burmistrzowie, prezydenci, starostowie) obywatelski, pro(to)partii albo partii politycznych (szczególnie zantagonizowanych) wpływał na współpracę, kwestie dogadywania się bądź problemów we wzajemnych relacjach. Potwierdzali to sami liderzy samorządowi, którzy oceniali jako istotny wpływ poglądów politycznych na konflikty albo różnice stanowisk w ramach zawiązanego partnerstwa, a także (w ramach innego pytania z ankiety) ocena atmosfery współpracy, szczególnie tam, gdzie była określona jako konfliktowa, rywalizacji (dotyczyło to bydgosko-toruńskiej, trójmiejskiej, katowickiej, krakowskiej, opolskiej, poznańskiej, rzeszowskiej struktury ZIT). Natomiast, wpływ na relacje i atmosferę współpracy liderów reprezentujących określone ugrupowania polityczne nie miał istotnego znaczenia m.in. ze względu na brak albo pojedyncze osoby, które wygrały wybory z poparciem partii politycznej w białostockim, gorzowskim, lubelskim, kieleckim, olsztyńskim, opolskim, szczecińskim, wrocławskim i zielonogórskim obszarze funkcjonalnym. Oznacza to, że dla monocentrycznych, mniejszych ZIT (liczących kilka albo kilkanaście samorządów) charakterystyczny jest dużo mniej istotny wpływ poglądów politycznych i reprezentantów partii politycznych na wzajemne relacje.

Drugim czynnikiem determinującym kooperację, a zarazem hipotezą (3), jest zmiana personalna na stanowisku wójta, burmistrza, prezydenta, starosty, co przekłada się na kształt relacji międzysamorządowych w ramach analizowanych obszarów funkcjonalnych. Porównanie dla trzech wyników wyborów samorządowych 2010, 2014 i 2018 r. oraz opinie samorządowców korzystających z mechanizmu ZIT wyrażone w badaniach empirycznych, pozwalają pozytywnie zweryfikować prawdziwość hipotezy przynajmniej dla części obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich. Na podstawie zestawienia odpowiedzi z badań ankietowych z danymi PKW wpływ na relacje międzysamorządowe w ramach współpracy ZIT odnotowano w: białostockim, gorzowskim, trójmiejskim, lubelskim, łódzkim, opolskim, olsztyńskim, poznańskim i zielonogórskim partnerstwie ZIT. Natomiast w grupie badanych samorządów, gdzie wpływ fluktuacji na stanowiskach wójtów, burmistrzów, prezydentów, starostów nie odgrywał istotnego, destabilizującego sytuację i wzajemne relacje znaczenia, są: bydgosko-toruńskie, katowickie, kieleckie, krakowskie, rzeszowskie, szczecińskie, warszawskie i wrocławskie Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Można też wskazać obszary funkcjonalne (np. warszawski, kielecki, bydgosko-toruński), gdzie nastąpiła w 2018 r. wysoka sięgająca połowy składu ZIT fluktuacja personalna w organach wykonawczych gmin i ten czynnik będzie istotnie wpływał na omawianą współpracę w kadencji 2018-2023.

Płaszczyzny podziałów przynajmniej w części miejskich obszarów funkcjonalnych są konsekwencją wielkości zaangażowanych we współpracę ZIT samorządów (duże miasto i gminy w większości wiejskie i miejsko-wiejskie). Jak wynika z przeprowadzonych badań, władze gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w ramach obszarów funkcjonalnych nie tyle są, ile mają poczucie występowania w roli słabszego, mniej znaczącego partnera. Aktywność poszczególnych podmiotów w ramach współpracy jest wprost proporcjonalna do skali wielkości i potencjału każdego z samorządów lokalnych. Znalazła zatem potwierdzenie hipoteza (4): Rodzaj jednostki samorządu terytorialnego wpływa na ocenę własnej pozycji w ramach współpracy i korzystania ze środków w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, a im mniejszy potencjał (terytorialny, demograficzny, ekonomiczny) ma gmina, tym niższe poczucie sprawczości jej przedstawicieli (wójtów, burmistrzów) i podmiotowości w partnerstwie. W przypadku struktur ZIT miast wojewódzkich na relacje, tytułową przestrzeń konkurencji miały wpływ, z jednej strony, kwestie i ustalenia merytoryczne związane z projektami i współpracą, a z drugiej - spory personalne, ideologiczno-polityczne na linii wójtowie, burmistrzowie, starostowie - prezydent miasta wojewódzkiego, a także relacje na linii wójtowie - wójtowie, wójtowie - burmistrzowie - starostowie, wójtowie - starostowie itd.

Ustosunkowując się do drugiego pytania badawczego, jakiego rodzaju problemy, wyzwania i płaszczyzny konkurencji występują we współpracy miast wojewódzkich i gmin, powiatów, można wskazać: po pierwsze, na konkurencję międzygminną o osiedlanie się nowych mieszkańców (rywalizacja gmina - gmina); po drugie, podejmowane przez miasto wojewódzkie inicjatywy i działania celem zahamowania odpływu mieszkańców, a przynajmniej spowolnienia procesu (rywalizacja miasto wojewódzkie - gminy). Po trzecie, znana rywalizacja o przywództwo w ośrodkach policentrycznych (np. Bydgoszcz i Toruń, Gdańsk i Gdynia oraz między miastami na prawach powiatu w konurbacji górnośląsko-zagłębiowskiej) czy w ośrodkach monocentrycznych (np. miasto Kraków i powiat krakowski - działalność Stowarzyszenia Porozumienie Podkrakowskie). Konkurencja dotyczy też tworzenia zinstytucjonalizowanych form współpracy o charakterze ponadlokalnym. Przykładami lokalnego egocentryzmu w tym względzie są podmioty, które funkcjonowały bądź nadal działają z wyłączeniem miasta wojewódzkiego, m.in. Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych Aglomeracja Rzeszowska z siedzibą w Rzeszowie (z wyłączeniem Rzeszowa), Stowarzyszenie Metropolia Warszawa (długi okres bez Warszawy), Międzygminny Związek Planowanie Przestrzenne z siedzibą w Kielcach (bez Kielc). Kolejny przejaw konkurencji i partykularyzmu dotyczy trudności w działalności dobrowolnych związków komunalnych, gdzie poszczególne samorządy niechętnie decydują się na przekazywanie zadań publicznych (jak np. w Metropolitalnym Związku Komunikacyjnym Zatoki Gdańskiej, czy zlikwidowanym już

Górnośląskim Związku Metropolitalnym Silesia), nie wspominając o problemach z przekazywaniem funduszy na wspólne przedsięwzięcia. Wśród trudności współpracy warto wskazać na Opole i Rzeszów, które problem suburbanizacji rozwiązują poprzez przyłączanie sąsiadujących sołectw wbrew woli okolicznych władz samorządowych.

Mimo występowania przejawów konkurencji, liderzy samorządowi z poszczególnych struktur ZIT, w tym zantagonizowanych jak np. bydgosko-toruński, rzeszowski, opolski, są zainteresowani kontynuowaniem współpracy. Oznacza to pozytywną odpowiedź na czwarte pytanie badawcze: czy współpraca w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych spełnia zakładaną funkcję integrującą samorządy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, stanowi płaszczyznę dla przyszłej kooperacji, nawet bez wsparcia unijnego. Potwierdza to zarazem prawdziwość hipotezy (5): Zintegrowane Inwestycje Terytorialne służyły przewyższaniu ograniczeń współpracy międzysamorządowej w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, przełamywaniu indywidualizmu działania związanego z niskim poziomem kapitału społecznego na poziomie instytucjonalnym i ograniczoną skłonnością do współdziałania.

Pomijając obowiązek utworzenia tzw. związków ZIT, samorządy (miasta wojewódzkie i gminy, powiaty) w analizowanych obszarach podejmowały (co znalazło potwierdzenie w badaniach ankietowych) współpracę w innych, nowych dziedzinach, w sformalizowanym albo niesformalizowanym kształcie. Przynajmniej jeden respondent z każdego obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego potwierdził zainicjowanie takiej kooperacji. Największa grupa wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów zaznaczyła poszerzenie form i dziedzin współpracy w przypadku śląskiej, bydgosko-toruńskiej, krakowskiej, trójmiejskiej, łódzkiej i poznańskiej struktury ZIT. Na tej podstawie można też stwierdzić, że zinstytucjonalizowana forma prawna stowarzyszenia ZIT, sprzyjała kształtowaniu kultury nawiązywania partnerstw w różnych wymiarach. Poza kooperacją w ramach ZIT były to np. kampanie antysmogowe, wspólne grupy zakupowe, projekty w zakresie ochrony przeciwpożarowej, wsparcie kompetencyjne, projekty z zakresu szkolnictwa zawodowego.

Ustosunkowując się do hipotezy (5), trzeba podkreślić, że sam stopień formalizacji współpracy w ramach 17 obszarów utworzonych na potrzeby mechanizmu ZIT dowodzi przyjęcia formy prawnej, zapewniającej możliwość wycofania się przy minimalnych stratach, przysłowiowego syndromu „pozostawienia uchylonej furtki”. Na niezinstytucjonalizowaną formę (porozumienia) zdecydowano się w przypadku 8 obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich: bydgosko-toruńskiego, gorzowskiego, kieleckiego, lubelskiego, olsztyńskiego, warszawskiego, wrocławskiego i zielonogórskiego. Kooperacja w formie stowarzyszenia została zorganizowana w 9 obszarach: białostockim, trójmiejskim, katowickim, krakowskim, łódzkim,

opolskim, poznańskim, rzeszowskim i szczecińskim. Biorąc pod uwagę trwałość współpracy, na podstawie przeprowadzonych badań, wyodrębniam następujące kategorie:

- kontynuatorzy współpracy (Gdańsk-Gdynia-Sopot, przy czym Gdańsk i Gdynia jako organizatorzy oddzielnych podmiotów, Poznań - w ramach Stowarzyszenia Metropolia Poznań, Szczecin - w ramach Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, Zielona Góra w Stowarzyszeniu Aglomeracja Zielonogórska oraz Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia - na podstawie przyjętej ustawy),
- potencjalni kontynuatorzy współpracy (Lublin - podpisanie aneksu do porozumienia albo kooperację w zinstytucjonalizowanej formie prawnej, w przypadku Olsztyna w Stowarzyszeniu Olsztyński Obszar Aglomeracyjny, Wrocławia w ramach istniejących, zinstytucjonalizowanych form współpracy, Warszawa - w ramach Stowarzyszenia Metropolia Warszawa, Łódź - w Stowarzyszeniu Łódzki Obszar Metropolitalny, Bydgoszcz i Toruń będą organizować współpracę ponadlokalną oddzielnie, każdy z ciężącymi ku miastu wojewódzkiemu „swoimi” samorządami jak już funkcjonujące Stowarzyszenie Metropolia Bydgoszcz),
- potencjalni dezerterzy (Kraków, Białystok pomimo funkcjonujących stowarzyszeń utworzonych na potrzeby ZIT),
- dezerterzy (Gorzów Wielkopolski, Kielce, Opole, Rzeszów).

Ze względu na doświadczenie działań integracyjnych i koordynacji współpracy można dokonać podziału na dwie grupy: nowicjuszy i seniorów współpracy aglomeracyjnej. Nowicjusze to miasta Białystok, Bydgoszcz, Gorzów Wielkopolski, Kielce, Kraków, Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Toruń, Warszawa i ich otoczenie samorządowe, gdzie należy stosować system zachęt integracyjnych, przekonywać do korzyści współpracy miasta i gmin położonych w obszarze powiązanych funkcjonalnie. Druga grupa - seniorzy, to miejskie obszary zurbanizowane, których liderzy samorządowi mają kilku, kilkunastoletnie doświadczenie współpracy i zdają sobie sprawę z korzyści i kosztów działań integracyjnych i koordynacyjnych. W tej grupie będą obszary funkcjonalne wokół Gdańska-Gdyni-Sopotu, Wrocławia, Poznania, Szczecina, Zielonej Góry i konurbacja górnośląsko-zagłębiowska. W grupie seniorów wyłania się podkategoria prymusów: Szczecin i Poznań.

Odnosząc się do odpowiedzi na trzecie pytanie badawcze, w jakich formach prawnych, dziedzinach, płaszczyznach współpracują miasta wojewódzkie i gminy, powiaty położone w obszarach funkcjonalnych, można stwierdzić, że działania integracyjne i budowanie partnerstw jest motywowane dążeniem władz lokalnych do podnoszeniem jakości życia mieszkańców, bądź wymaga tego realizacja zadania/usługi publicznej. Miasta i sąsiadujące samorzady współdziałają w dziedzinach, które są istotne dla jakości życia mieszkańców, jak

integracja transportowa, czy też gospodarka wodno-ściekowa, odpady, ochrony środowiska. Inicjowane formy i dziedziny integracji wymuszane są wzrastającymi potrzebami mieszkańców i ograniczonymi zasobami np. finansowymi poszczególnych jednostek samorządu. W zakresie integracji zbiorowego transportu publicznego, dominującą formę prawną stanowią porozumienia bilateralne miasta wojewódzkiego z sąsiadującymi gminami (m.in. w białostockim, bydgoskim, lubelskim, szczecińskim, warszawskim i zielonogórskim obszarze funkcjonalnym). Jeżeli transport zbiorowy nie jest organizowany na podstawie porozumień to funkcjonują związki celowe (np. Związek Międzygminny Transport Aglomeracji Poznańskiej, Metropolitalny Związek Komunikacyjny Zatoki Gdańskiej, czy do końca 2018 r. Komunikacyjny Związek Komunalny Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego). Inny wyodrębniony rodzaj integracji, który wiąże się z budowaniem potencjału konkurencyjnego takiego obszaru to współdziałanie na rzecz rozwoju gospodarczego, promocji, w tym promocji inwestycyjnej, kultury i turystyki. Większość samorządów skupionych wokół miast wojewódzkich współdziała w tym zakresie. Ze względu na specyfikę, kooperacja ta jest często rozszerzona o samorządowe województwo (w wymiarze wsparcia finansowego) oraz szeroko rozumiane instytucje biznesu i otoczenia biznesu. Podmiotem godnym wyróżnienia jest Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej. Kolejną przyczyną zawiązywania partnerstw jest zapewnienie możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania, głównie funduszy UE, w tym mieszczą się środki z mechanizmu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Z badań wynika, że inicjatywy o charakterze integracyjnym są też konsekwencją przyjętej 9 października 2015 r. ustawy o związkach metropolitalnych. Władze miast i gmin pierwszego, drugiego pierścienia dostrzegając perspektywę swego rodzaju premii za współpracę w postaci zwiększonych o 5% wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT), inicjowały tworzenie stowarzyszeń albo odnawiały działalność podmiotów integracyjnych np. Stowarzyszenie Metropolia Bydgoszcz (w latach 2010-2012 funkcjonujące jako Stowarzyszenie Metropolia Bydgoska). Biuro wspomnianego Stowarzyszenia przygotowało projekt ustawy o Bydgoskim Związku Metropolitalnym. Tezę tę potwierdza też lektura statutów innych działających stowarzyszeń, gdzie uzupełniono cele o punkt dotyczący działań na rzecz powołania związku metropolitalnego, albo przygotowano projekty ustaw/koncepcji takich związków: o Poznańskim Związku Metropolitalnym, pracowano nad projektami dla Wrocławskiego Związku Metropolitalnego, Trójmiejskiego Związku Metropolitalnego. Wsparcie finansowe z budżetu państwa zachęcające do współdziałania w zakresie realizowania zadań wykraczających poza granice administracyjne poszczególnych samorządów stanowiło też uzasadnienie w przypadku ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim, dzięki

której powstał jedyny (jak dotychczas) związek metropolitalny - Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia.

Problem koordynacji i integracji współpracy w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich nie zostanie w Polsce rozstrzygnięty zgodnie z podejściem *top down* dopóki administracja państwowa nie zdecyduje się na dofinansowanie z budżetu państwa funkcjonowania tzw. związków metropolitalnych. Badania i porównania, które przeprowadzono dla 18 obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich pozwalają pozytywnie zweryfikować prawdziwość tej hipotezy (1). Dowodzi tego, po pierwsze, uzasadnienie do projektu ustawy o powiecie metropolitalnym, gdzie w konkluzji stwierdza się: „w ocenie Rady Ministrów kwestie obszarów metropolitalnych należałoby rozwiązać w sposób, który nie generowałby dodatkowych skutków dla budżetu państwa”. Po drugie, potwierdzają to licznie zgłoszone koncepcje ustaw aglomeracyjnych/metropolitalnych, które pozostały na etapie projektów i niezależnie od warunków politycznych nie udawało się ich przeprowadzić przez pełną procedurę legislacyjną. Po trzecie, brak aktów wykonawczych po 2015 r. do ustawy o związkach metropolitalnych miał uniemożliwić ich tworzenie i tym samym konieczność finansowania tych podmiotów z budżetu państwa. Kwestia wygospodarowania środków na funkcjonowanie związku metropolitalnego dla każdego miasta wojewódzkiego i pierwszego, drugiego, trzeciego pasma gmin w postaci 5% udziału w podatku PIT przesądziła o braku przepisów wykonawczych, a w konsekwencji uchyleniu ustawy w 2017 r. Można spierać się o szczegóły ustroju i organizacji podmiotu aglomeracyjnego (np. sposób wyboru organów władzy, liczbę członków, zakres realizowanych zadań itd.), ale z dużym prawdopodobieństwem zarządzanie miastami wojewódzkimi i ich zurbanizowanym, powiązaniem funkcjonalnie otoczeniem nie zostanie rozstrzygnięte pomyślnie dla zainteresowanych tym samorządów, dopóki władze państwowe nie zdecydują o zabezpieczeniu w budżecie środków na ten cel. Starania kolejnych liderów lokalnych o utworzenie podmiotów metropolitalnych zgodnie z podejściem *top down* będą ignorowane i uzasadniane jako przedwczesne.

Doświadczeni czteroletnim okresem wdrażania mechanizmu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w partnerstwie wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast, starostowie zostali poproszeni o odpowiedź na pytanie, od czego - ich zdaniem - zależy sukces współpracy. Największa grupa liderów wskazała na czynnik merytoryczny - wspólne problemy i wyzwania oraz psychologiczny - wzajemne zaufanie członków. Dużo mniej uzależniało sukces współpracy od doświadczenia (tradycji współpracy). Ankietowani nie utożsamiali silnego przywództwa z osobą prezydenta miasta wojewódzkiego i niewielka grupa badanych zaznaczyła silne przywództwo jako warunek udanej kooperacji. Prawdopodobnie, dla badanych przywództwo w przypadku kooperacji ZIT nie jest najistotniejszą determinantą udanej współpracy. Tym

niemniej, postawa prezydenta miasta wojewódzkiego jest o tyle znacząca, że często od niej zależy czy współpraca aglomeracyjna przetrwa próbę czasu. Słabe, nieskuteczne przywództwo (na poziomie instytucjonalnym) będzie wpływać destabilizująco na przyszłą współpracę w takich obszarach.

Biorąc pod uwagę zagrożenia dla efektywnej współpracy, to można wskazać na obecność nierozwiązanych konfliktów i napięć, np. działania aneksyjne (przykład Opola, Rzeszowa). Będzie to także frustracja spowodowana brakiem wyraźnych rezultatów współdziałania w partnerstwie. Dużo sprawniej przeprowadza się przedsięwzięcie inwestycyjne indywidualnie niż w kooperacji, gdzie trzeba uwzględniać stanowiska innych partnerów współpracy. Ponadto, trudniej przeprowadza się projekt, jeżeli nie wszyscy partnerzy pozostają jednakowo zainteresowani i zaangażowani. Ankietowani liderzy zwrócili też uwagę, że jednostka należąca do obszaru funkcjonalnego objętego instrumentem ZIT jest wykluczona z niektórych, innych programów UE.

Szóste pytanie badawcze, czy podejmowanie działań integracyjnych i tworzenie zinstytucjonalizowanych form kooperacji w miejskich obszarach funkcjonalnych jest potrzebne, miało wymiar poznawczy i sprawdzało się do ustalenia jaka jest perspektywa (spojrzenie na sprawę) zaangażowanych we współpracę wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, starostów. Wyniki oceniam optymistycznie, przede wszystkim nie budzi wątpliwości wśród respondentów fakt, że ten rodzaj współpracy jest potrzebny. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło blisko 95% pytanych. Przeciwnego zdania była jedna osoba.

Wnioski z przeprowadzonych badań mają wymiar poznawczy i praktyczny. Po pierwsze, Polska, jeżeli chodzi o rozwiązania dla miejskich obszarów funkcjonalnych, poza dobrowolnymi formami współpracy międzykomunalnej (podejście *bottom up*), znajduje się w punkcie wyjścia. Trudności koordynacji współpracy miast wojewódzkich i ich jednostek sąsiednich wynikają m.in. z braku uregulowań prawnych, które wspomagałyby, a wręcz mobilizowały do współdziałania organy władzy samorządowej. Wprowadzenie koniecznych rozwiązań jest ograniczone przez brak porozumienia politycznego, czego potwierdzeniem są opisane w monografii projekty i propozycje ustaw, które nie przeszły pełnej procedury legislacyjnej.

Pomimo obserwowanej strategii wyczekiwania, zasadne jest stworzenie i wprowadzenie drogą ustawową spójnych rozwiązań prawno-organizacyjnych, jeżeli nie dla wszystkich, to pilotażowo dla wybranych obszarów funkcjonalnych. Przepisy ustawy tzw. metropolitalnej powinny tworzyć formalno-prawne ramy dla funkcjonowania indywidualnie wypracowanych form ustrojowo-organizacyjnych przez zainteresowane tym samorzady. Trzeba powtórzyć za

I. Sagan - mogą to być formy zbudowane na zasadzie zarządu i ujednoliconej, silnie sformalizowanej współpracy jednostek samorządu konstytuujących strukturę metropolitalną, jak i na zrzeszeniowym porozumieniu samorządów, bądź dowolne ich kombinacje. Przedstawiciele władz poszczególnych jednostek z takiego obszaru powinny sami decydować, którą z form prawnych współpracy przyjąć.

W wymiarze utylitarnym ramy prawne ustawy metropolitalnej powinny uwzględniać:

- zasady uczestnictwa jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu systemu integracji i zarządzania (warto dodać, iż na poziomie praktyki pojawia się problem delimitacji takich obszarów na podstawie podziału na gminy bądź gminy i powiaty. Ustalenie zasięgu obszaru na poziomie podstawowych jednostek samorządu terytorialnego - gmin umożliwia delimitację bardziej zwartej struktury przestrzenno-funkcjonalnej. Z kolei zaletą delimitacji na podstawie gmin i powiatów jest silniejsza spójność administracyjna. Wyznaczenie obszaru funkcjonalnego, zgodnie z kryterium przynależności do powiatów, z jednej strony, pozwala uniknąć dezorganizującego powiaty podziału na gminy należące i nie należące do takiego obszaru, co może stanowić przyczynę konfliktów);
- sprawy instytucjonalne - w zinstytucjonalizowanej formie zarządzania miastem wojewódzkim i jego zintegrowanym obszarem powinien być wyróżniony organ władzy stanowiąco-kontrolnej i wykonawczej. Konieczne jest zróżnicowanie sposobu wyboru prezydenta podmiotu integracyjnego w zależności od ośrodka: mono- i policentrycznego. W obszarach monocentrycznych prezydentem (przewodniczącym) powinien być wybierany w sposób bezpośredni, prezydent miasta wojewódzkiego, natomiast w przypadku obszarów policentrycznych można wykorzystać rozwiązanie zastosowane w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Organ stanowiąco-kontrolny takiego podmiotu powinien łączyć głosy samorządów, co stanowi zagwarantowanie wpływu poszczególnych członków poprzez reprezentację lokalnych przywódców na forum metropolitalnym) oraz reprezentantów środowiska społecznego (organizacji pozarządowych) i gospodarczego (sektora prywatnego);
- indywidualizm, jeżeli chodzi o katalog zadań podmiotu integrującego współpracę na obszarze funkcjonalnym. Z jednej strony, konieczne jest sprecyzowanie zadań obligatoryjnych przekazanych do realizacji na poziomie ponadlokalnym (do katalogu takich zadań powinno należeć: przygotowanie i realizacja wspólnej strategii rozwoju, zawierająca m.in. ustalenia wiążące w zakresie planowania przestrzennego dla gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego; realizacja wspólnych przedsięwzięć o znaczeniu ponadlokalnym; uregulowania dotyczące aglomeracyjnego transportu zbiorowego, w tym kolei; zarządzanie drogami istotnymi z punktu widzenia takiego obszaru, z wyłączeniem

dróg ekspresowych i autostrad; ochrony środowiska i gospodarki odpadami, gospodarki wodno-ściekowej; promocji obszaru; bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego). Z drugiej strony, współpracujące jednostki powinny mieć możliwość indywidualnego kształtowania katalogu wspólnie realizowanych zadań;

- ułatwienia formalno-prawne dla potencjalnych inwestorów działających na rzecz rozwoju funkcji metropolitalnych na takim obszarze;
- zasady gospodarki finansowej, źródła dochodów, np. ustanowienie dodatkowych źródeł finansowania działalności podmiotu integracyjnego z budżetu państwa, w tym wykorzystanie 5% udziału w podatku PIT;
- stabilizacji rozwiązań poprzez ustanowienie związku metropolitalnego w drodze ustawy.

Rozważając przyszłość obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, wyodrębniam trzy możliwe scenariusze: pierwszy - opisane powyżej - przyjęcie ustawy z elastycznymi rozwiązaniami; drugi - metoda ewolucyjna, gdyż w przypadku polskich miast i gmin otoczenia położonych w pierwszym, drugim, trzecim paśmie lepiej sprawdzą się ewolucyjne niż rewolucyjne sposoby postępowania. Trzeci określam jako czarny scenariusz.

W przypadku pierwszego scenariusza warto odnieść się do dyskusji czy dokonywać delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych (a w perspektywie delimitacji przyszłych podmiotów metropolitalnych) na podstawie podziału tylko na gminy, czy też podziału na gminy i powiaty. Wszystko zależy od konkretnego miasta i konkretnego obszaru, ale delimitacja uwzględniająca granice istniejących powiatów jest za szeroka. Oznacza włączanie obszarów niezurbanizowanych, a niekiedy odległych i słabo powiązanych z miastem wojewódzkim. Sprowadza się do obecności członków mało aktywnych, co potwierdziło się w niskim (sprowadzonym niekiedy do roli obserwatorów) zaangażowaniu starostów przy okazji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Inaczej sytuacja wygląda w powiatach ziemskich tzw. obwarzankowych, gdzie wszystkie gminy należące do powiatu są jednocześnie położone w obszarze funkcjonalnym objętym mechanizmem ZIT.

Drugi scenariusz, sprowadzający się do metody małych kroków, jest bardziej prawdopodobny w przypadku Polski. W ramach proponowanego scenariusza krok pierwszy, szczególnie istotny w odniesieniu do miast wojewódzkich, które mają minimalne (głównie bilateralne) doświadczenie współpracy aglomeracyjnej (m.in. Białystok, Lublin, Kielce, Kraków, Gorzów Wielkopolski) już się dokonał, tzn. delimitacje miejskich obszarów funkcjonalnych na potrzeby korzystania z narzędzia ZIT. Ponadto, niemierzalnym potencjałem jest spotkanie, poznanie się, zbudowanie zaufania między przedstawicielami zaangażowanych w strukturę ZIT samorządów.

Drugim krokiem, powinno być utworzenie w każdym z miast wojewódzkich przy udziale okolicznych gmin, centrów analityczno-badawczych (na wzór Centrum Badań Metropolitalnych w Poznaniu). Zaangażowanie do takiego podmiotu jednostek samorządu terytorialnego, pracowników naukowych, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji non profit, czyli działanie na rzecz badania, opisywania, analizowania, diagnozowania pod różnymi względami: infrastrukturalnym, naukowym, gospodarczym, społecznym, demograficznym, przestrzennym sytuacji w konkretnym obszarze funkcjonalnym jako całości. Rozpoznanie potencjałów, a przede wszystkim problemów, barier kształtowania konkurencyjności każdej takiej aglomeracji byłoby m.in. dla władz miasta wojewódzkiego i władz gmin podstawą wnioskowania i podejmowania strategicznych decyzji, związanych np. z dziedzinami przyszłej kooperacji.

Trzeci krok - uzależniony od możliwości i skuteczności działań integracyjnych to tworzenie przez poszczególne miasta wojewódzkie podmiotów aglomeracyjnych, funkcjonujących w sposób dobrowolny. Opisywany proces już się rozpoczął. Godnym podkreślenia przykładem jest Stowarzyszenie Aglomeracja Zielonogórska, gdzie w myśl *metropolitan governance* obok samorządów, zaangażowano członków wspierających: organizację pracodawców, uczelnię, organizację pozarządową. Włączenie innych, pozasamorządowych partnerów społeczno-gospodarczych w decydowanie o przestrzeni obszaru funkcjonalnego pozwoli skupić i wykorzystać wiedzę, potencjał, fundusze, cały wypracowany kapitał w wymiarze materialnym i niematerialnym.

Czwarty krok, na wzór Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, to lobbowanie na rzecz zaakceptowania rozwiązania ustawowego, ustanawiającego podmiot metropolitalny dla konkretnego obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego. Jest to realny scenariusz, zwłaszcza że pojawił się już w środowisku samorządowców pomysł przygotowywania projektów aktów prawnych dla poszczególnych aglomeracji (przykład Poznania, Trójmiasta, propozycje dla Wrocławia, Bydgoszczy). Oddolne inicjatywy współpracy z czasem zaakceptowane przez parlament w drodze ustawy oznaczają jednak konieczność każdorazowego szukania zwolenników w parlamencie do przeprowadzenia projektu, co jak pokazuje doświadczenie (m.in. projektu ustawy o powiecie metropolitalnym, czy projektu o Poznańskim Związku Metropolitalnym) nie jest łatwe.

Może okazać się, że życie napisze trzeci, z pozoru tylko abstrakcyjny scenariusz, swego rodzaju „Czarną księgę obszarów metropolitalnych”, które będą tworzone według wzorca znanego np. z woluntarystycznych, gabinetowych reform terytorialno-administracyjnych okresu PRL czy projektu utworzenia Metropolii Warszawskiej z 2017 r.

Przedstawiony przegląd propozycji i projektów rozwiązań dla obszarów funkcjonalnych potwierdza, że w Polsce od dłuższego czasu ma miejsca dyskusja na ten temat. W jednej kwestii wszyscy powinni być zgodni - obowiązujące dobrowolne (podejście *bottom up*) narzędzia współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych są niewystarczające. Dzisiejsza troska o miasta to przede wszystkim troska o mądre prawo. Nowe regulacje powinny nie tylko odpowiadać na istniejące problemy, ale tworzyć możliwość właściwej reakcji samych zainteresowanych (liderów samorządowych) na pojawiające się wyzwania.

Możliwości współpracy w obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w Polsce nie są skutecznie wykorzystywane ze względu na poziom powiatów, który nakłada się na współpracę międzygminną. Starostowie, szczególnie tam gdzie granice powiatów ziemskich obejmują teren wykraczający poza granice obszaru powiązanego funkcjonalnie, pozostają niezaangażowani, sytuują się w roli obserwatorów. Dlatego jednym z postulatów badawczych jest rozważanie (w nieodległej perspektywie) likwidacji powiatów ziemskich. Pod różnymi względami są niewydolne, borykają się z problemami finansowymi (w większości). Zadania zlikwidowanych powiatów przejęłyby gminy, szczególnie te kosztowne, jak szkoły, drogi powiatowe, rejestracja pojazdów. Niewielki zakres zadań powiatu mógłby być przekazany województwom, które w przyszłości, gdy nie będą już zajmować się rozdysponowaniem środków UE zostaną pozbawione obciążających zadań. Działania związane z likwidacją pośredniego poziomu podziału terytorialnego byłyby szczególnie uzasadnione w obszarach przyszłych związków metropolitalnych, gdzie zarząd związku z prezydentem miasta wojewódzkiego jako przewodniczącym koordynowałaby realizację zadań w mieście wojewódzkim i gminach obszaru funkcjonalnego. Poziom powiatowy na takim obszarze byłby niepotrzebny.

Kolejnym postulatem badawczym w wymiarze utylitarnym jest przeprowadzenie pełnej decentralizacji finansów publicznych w Polsce, w tym utworzenie stabilnego systemu finansowania podmiotów aglomeracyjnych. Jeżeli uznać za racjonalne utworzenie związku metropolitalnego to przekazanie środków powinno być naturalnym procesem. Należy też pamiętać o poszukiwaniu funduszy na finansowanie dodatkowych zadań i przedsięwzięć rozwojowych kreujących atrakcyjność miejskiego obszaru funkcjonalnego. Jeżeli beneficjenci o wysokiej jakości przestrzeni metropolitalnej ponoszą nakłady na jej utrzymanie to z tego rodzaju rozumowania wynika zasadność przeznaczenia dodatkowych środków na funkcjonowanie i rozwój takich obszarów z budżetu państwa.

W wymiarze poznawczym postulatem badawczym jest powtórzenie badań ankietowych w partnerstwach ZIT przed wyborami 2023 r. Porównanie wyników dla dwóch kadencji władz samorządowych (2014-2018, 2018-2023) objętych instrumentem Zintegrowanych Inwestycji

Terytorialnych i pełnego okresu programowania UE (zgodnie z zasadą n+2 do 2022 r.) Zapewniłoby to materiał empiryczny do badań porównawczych, m.in. w kontekście przyszłości ZIT i wykorzystania tego mechanizmu na sfragmentaryzowanych administracyjne obszarach funkcjonalnych, nie tylko w Polsce, ale i innych państwach.

Ciekawe poznawczo byłoby też przeprowadzenie badań empirycznych i ustalenie, jak osiedlanie się nowych mieszkańców w samorządach obszaru funkcjonalnego wpływa na sytuację polityczną w organach władzy gminnej i poparcie dla zasiadających w organie stanowiąco-kontrolnym radnych, z których część to będą przedstawiciele rdzennych mieszkańców a część nowo osiedlonych. Z którego środowiska, rdzennych czy nowych mieszkańców, rekrutuje się wybrana przez mieszkańców osoba wójta, burmistrza? W jaki sposób przekłada się to na wzajemne relacje na linii wójt/burmistrz - rada gminy?

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych wnioskodawcy

W ujęciu ilościowym mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje (wraz z rozprawą habilitacyjną) 48 opublikowanych pozycji naukowych, w tym: 1 monografię autorską, 3 monografie współautorskie, 7 monografii współredagowanych (w tym 2 w j. angielskim), 12 artykułów w czasopismach naukowych, 25 rozdziałów w monografiach redagowanych (w tym 7 w j. angielskim, 1 w j. rosyjskim). Dodatkowo jestem autorką w sumie 10 haseł w *Encyklopedii administracji publicznej* (Warszawa 2018) i *Encyklopedii politologii* (Warszawa 2012), a także współautorką wstępów do 7 prac zbiorowych oraz 5 publikacji prasowych w formie wywiadów, komentarzy. Uczestniczyłam w 47 międzynarodowych i krajowych konferencjach, kongresach i debatach. Moja liczba cytowań wg bazy *Google Scholar* (wyszukiwarka *Publish of Perish*) wynosi 36, a Indeks Hirscha według bazy *Google Scholar* (wyszukiwarka *Publish of Perish*) - 4.

W ujęciu merytorycznym moja aktywność naukowo-badawcza koncentrowała się na trzech obszarach: (1) administracji samorządowej w perspektywie porównawczej, głównie decentralizacji, ustroju i organizacji samorządu terytorialnego w państwach Europy, a przede wszystkim Polsce, problematyce relacji między organem wykonawczym a stanowiąco-kontrolnym, szczególnie w gminach, gdzie wójt, burmistrz, prezydent nie posiada poparcia większości w radzie, a także zagadnienia wyborów samorządowych, partycypacji wyborczej, kandydatów komitetów obywatelskich; (2) wielkich miast, a w szczególności ich organizacji i ustroju, funkcji metropolitalnych, społeczno-przestrzennemu zróżnicowaniu, zarządzaniu miastami i ich funkcjonalnie powiązaniem otoczeniem; (3) pozyskiwania środków UE przez jednostki samorządu terytorialnego.

Tematyka samorządu terytorialnego stała się dla mnie istotna wraz z wyborem wyboru specjalności na studiach magisterskich - samorząd i polityka lokalna oraz przystąpieniem do

Naukowego Studenckiego Koła Samorządowców. Już w trakcie studiów doktoranckich prowadziłam zajęcia związane z tą problematyką z przedmiotów: *Ustrój i organizacja samorządu terytorialnego w Polsce* oraz *Samorząd i polityka lokalna*. Z czasem to zainteresowanie zostało rozszerzone poza analizę sytuacji w Polsce na przykłady państw europejskich, czego efektem są prowadzenie do dziś wykłady z przedmiotów: *Samorząd terytorialny w Europie i USA* oraz *Administracja publiczna w Europie Środkowo-Wschodniej*.

W zakresie omawianego obszaru badawczego na podkreślenie zasługuje opublikowanie książki współautorskiej: M. Sidor, K.A. Kuć-Czajkowska, J. Wasil, *Koabitacja na poziomie gminnym w Polsce*, Warszawa 2017, a także współredagowanie w sumie 4 monografii w j. angielskim i polskim:

- *Local Government in Selected Central and Eastern European Countries. Experiences, Reforms and Determinants of Development*, 2016, red. M.W. Sienkiewicz, K. Kuć-Czajkowska, Lublin.
- *Marketing jednostek terytorialnych. Przykłady z Polski*, 2016, red. K. Kuć-Czajkowska, K. Muszyńska, Lublin.
- *Spółeczeństwo obywatelskie Lublina i Wrocławia – studia przypadków*, 2013, red. K. Kuć-Czajkowska, K. Efnier, Lublin.
- *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, 2008, red. S. Michałowski, K. Kuć-Czajkowska, Lublin.

oraz autorstwo/współautorstwo 21 rozdziałów i artykułów w j. angielskim, polskim i rosyjskim (z czego 6 w wysoko punktowanych czasopismach):

- *Decentralisation in Health and Social Care in Poland. Does Resource Allocation Matter?*, [w:] *Federalism and Decentralization in European Health and Social Care*, red. J. Costa-Font, S.L. Greer, London 2013, s. 123-153 (współautorka M. Rabczewska).
- *The Position of Local Leaders in Poland – The Relationship Between Councilors and The Mayor*, Tbilisi 2015, ss. 11 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).
- *Building political capacity in the management of a municipality*, [w:] *Spreading Standards, Building Capacities: European Administrative Space in Progress*, red. A. Haveri, Zagreb 2016, ss. 15 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).
- *Consequences of the electoral system in Polish municipalities - pathologies and abuses*, „Polish Political Science Yearbook” 2018, nr 47(3), s. 477-490 (współautorki J. Wasil, M. Sidor).
- *Communication tools with residents in Polish municipalities with cohabitation (term of office 2014-2018)*, „Przegląd Politologiczny” 2019, nr 1, s. 139-157 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).
- *Гминный (местный) уровень в Польше - формирование позиции правовой и политической системы и её функционирование*, [w:] *МУНИЦИПАЛЬНАЯ ДЕМОКРАТИЯ: ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ РОССИЙСКИХ РЕГИОНОВ*, red. И.В. Фроловой, Л.И. Газизовой, Н.А. Евдокимова, Уфа 2016, s. 55-72 (współautorki Ю. Василь, М. Сидор).
- *Lublinianie - społeczeństwo obywatelskie? Wyniki ankiety przeprowadzonej przez Naukowe Studenckie Koło Samorządowców*, [w:] *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, red. S. Michałowski, K. Kuć-Czajkowska, Lublin 2008, s. 379-388 (współautorka M. Szczypek).
- *Partycypacja wyborcza w przestrzeni miasta Lublina*, [w:] *Przestrzeń antropogeniczna miasta Lublina - waloryzacja, wytwarzanie, użytkowanie*, red. J. Styk, „Stare i Nowe Struktury Społeczne w Polsce” 2009, t. X, cz. 2, s.143-158 (współautorka M. Sidor).

- *Planowanie strategiczne miast na prawach powiatu w województwie lubelskim*, [w:] *XX lat samorządu terytorialnego w Polsce doświadczenia - problemy - perspektywy*, red. J. Kowalik, A. Bednarz, Toruń 2010, s. 270-287 (współautor M.W. Sienkiewicz).
- *Korupcja w Polsce: mit czy rzeczywistość? Wyniki ankiet przeprowadzonych przez Naukowe Studenckie Koło Samorządowców*, „Roczniki Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji” 2011, nr 7, s. 193-207 (współautorzy M. Gaworska, M.W. Sienkiewicz).
- *Sukcesy wyborcze prezydentów miast*, [w:] *Demokracja bezpośrednia w samorządzie terytorialnym*, red. M. Marczevska-Rytko, S. Michałowski, Lublin 2012, s. 335-357 (współautorka M. Sidor).
- *Bezpośrednie wybory prezydentów największych miast w Polsce*, [w:] *20 lat samorządu terytorialnego w Polsce - sukcesy, porażki, perspektywy*, red. K. Mieczkowska-Czerniak, K. Radzik-Maruszak, Lublin 2012, s. 579-608 (współautorka M. Sidor).
- *Spółeczeństwo obywatelskie - słowem wstępu*, [w:] *Spółeczeństwo obywatelskie Lublina i Wrocławia - studia przypadków*, red. K. Kuć-Czajkowska, K. Efner, Lublin 2013, s. 11-19 (współautorka M. Sidor).
- *Obywatelski wymiar wyborów samorządowych na przykładzie Lublina i Wrocławia*, [w:] *Spółeczeństwo obywatelskie Lublina i Wrocławia - studia przypadków*, red. K. Kuć-Czajkowska, K. Efner, Lublin 2013, s. 21-55.
- *Elektroniczne oblicze władzy lokalnej w Polsce - dialog obywatelski przy użyciu narzędzi ICT*, [w:] *Dialog obywatelski. Formy, mechanizmy, bariery i perspektywy rozwoju*, red. M.W. Sienkiewicz, M. Sidor, Lublin 2014, s. 109-122 (współautorka J. Wasil).
- *Wpływ rozwiązań przyjętych w Kodeksie wyborczym na zjawisko koabitacji w gminach*, „Polityka i Spółeczeństwo” 2015, nr 3(13), s. 151-164 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).
- *Udział komitetów obywatelskich w wyborach samorządowych na przykładzie Lublina, Wrocławia i Katowic*, [w:] *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, red. B. Dolnicki, Warszawa 2014, s. 974-1004.
- *Konsekwencje systemu wyborczego do miejskich samorządów w Polsce - wybrane problemy*, „Acta Politica Polonica” 2017, nr 3 (41), s. 31-54 (współautorki J. Wasil, M. Sidor).
- *Konfliktowe współistnienie organów przedstawicielskich na poziomie lokalnym. Przykład gminy Wydminy*, „Samorząd Terytorialny” 2017, nr 10, s. 30-46 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).
- *Przywódstwo lokalne w warunkach koabitacji. Przykład gmin z województwa świętokrzyskiego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2017, nr 4 (70), s. 41-62 (współautorki J. Wasil, M. Sidor).
- *(Bez)partyjne podłoże koabitacji konfliktowej w polskich gminach*, [w:] *Meandry współczesnego systemu partyjnego w Polsce*, red. K. Kamińska-Korolczuk, M. Mielewczyk, R. Ożarowski, Gdańsk 2018, s. 129-146 (współautorki M. Sidor, J. Wasil).

Aktywność we wskazanym obszarze merytorycznym wiązała się też z realizacją w latach 2014-2017 projektu badawczego - grant NCN OPUS 6 pt. *Koabitacja na poziomie gminnym w Polsce* (kierownik dr M. Sidor), a także aplikowaniem o granty. Złożony w 2018 r. projekt badawczy NAWA pt. *Political Participation of Citizens in the Košice Self-governing Region and the Lubelskie Voivodship* nie otrzymał dofinansowania, ale wynik oceny pomysłu i zespołu po stronie polskiej (dr E. Kancik-Kołtun, prof. P. Celiński, dr K. Kuć-Czajkowska) był wysoki (20/22pkt).

Dorobek publikacyjny z wymienionego obszaru badawczego był w niektórych przypadkach poprzedzony udziałem w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych, Kongresach Politologicznych, debatach, gdzie prezentowałam cząstkowe ustalenia naukowe

[pozycje w Wykazie prac: 2, 11, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 33, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47].

W ramach drugiego obszaru badawczego moja zainteresowania koncentrowały się początkowo wokół ustroju i organizacji m.st. Warszawy, czego efektem jest obroniona praca magisterska. Z czasem ten zakres zainteresowań został poszerzony o porównywanie miast, metropolii, funkcji metropolitalnych, społeczno-przestrzennego zróżnicowania miast, czego efektem była obrona rozprawy doktorskiej. Od momentu uzyskaniu stopnia naukowego doktora swoje wysiłki naukowe skoncentrowałam na poznaniu form organizacji i zarządzania miastem centralnym i samorządami położonymi w obszarze powiązanych funkcjonalnie, możliwymi sposobami integracji i koordynacji, koncepcją *metropolitan reform* i *the public choice*. Wymienione zainteresowania przyczyniły się do powstania następujących publikacji, licząc od momentu obrony rozprawy doktorskiej:

współredagowanie w sumie 3 monografii w j. angielskim i polskim:

- *A Different View of Urban Policy*, 2016, red. M. Sidor, K. Kuć-Czajkowska, Lublin.
- *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, 2014, red. K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor, Lublin.
- *Miasta - społeczne aspekty funkcjonowania*, 2014, red. K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor, Lublin.

oraz autorstwo/współautorstwo 15 artykułów w j. angielskim, węgierskim i polskim:

- *Big cities and their surroundings in the face of the lack of regulations. Different forms of integration in the Polish metropolitan areas*, [w:] *A Different View of Urban Policy*, red. M. Sidor, K. Kuć-Czajkowska, Lublin 2016, s. 31-50.
- *Coalition for the sake of development - forms, benefits, problems of the cooperation in frames of functional areas in Poland*, [w:] *Partnership in the public sector*, red. A. Pawłowska, A. Gąsior-Niemiec, Warsaw 2015, s. 97-112 (współautorska J. Wasil).
- *Funkcje metropolitalne Warszawy, Pragi i Budapesztu*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2009, nr 1, s. 74-94.

na prośbę Redaktora Naczelnego „Studiów Regionalnych i Lokalnych” prof. G. Gorzelaka artykuł wydany w j. angielskim *Metropolitan functions of Warsaw, Prague and Budapest*, [w:] *Regions of Central and Eastern Europe: Development Processes and Policy Challenges*, red. G. Gorzelak, J. Bachtler, M. Smętkowski, Warsaw-Glasgow 2010, s. 137-156.

- *The Problem of the Status of a Capital City - the Case of Warsaw*, „International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe” 2009, nr 1, s. 25-34 (współautor M.W. Sienkiewicz)
czasopismo dwujęzyczne - artykuł wydany w j. węgierskim: *A főváros jogállásának problémája Varsó esetében*, „Nemzetközi Közlöny Közép-Kelet-Európai Közigazgatási Folyóirat” 2009, nr 1, s. 24-34 (współautor M.W. Sienkiewicz)
- *Zarządzanie wielkim miastem*, [w:] *Rola samorządu w zarządzaniu rozwojem lokalnym i regionalnym*, red. M. Adamowicz, Białą Podlaska 2006, s. 36-43.
- *Rola miast wojewódzkich w procesie rozwoju Polski Wschodniej*, [w:] *Samorząd w procesie rozwoju regionów Polski Wschodniej*, red. B. Plawgo, Białystok 2007, s. 7-27.
- *Od administrowania po zarządzanie i przedsiębiorczość - możliwości dynamizacji rozwoju Warszawy*, [w:] *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, red. S. Michałowski, K. Kuć-Czajkowska, Lublin 2008, s. 491-508.

- *Nierówności społeczne w przestrzeni Warszawy*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w kontekście spójności społeczno-ekonomicznej*, red. M.G. Woźniak, Rzeszów 2008, z. 13, s. 193-210.
- *Metropolitalne szanse Lublina*, „Czasopismo Geograficzne” 2009, nr 4, s. 189-209 (współautor S. Michałowski).
- *Specjalny ustrój Warszawy - doświadczenia czasu transformacji i rekomendacje*, [w:] *Duże i średnie miasta polskie w okresie transformacji*, red. I. Jażdżewska, „Konwersatorium Wiedzy o Mieście” 2009, nr XXII, s. 49-58.
- *Kryteria wyodrębniania metropolii*, [w:] *Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej*, red. A. Lutrzykowski, R. Gawłowski, Toruń 2010, s. 62-80.
- *Miejsce wielkich miast w reformach samorządowych w Polsce po 1990 roku*, [w:] *XX lat samorządu terytorialnego w Polsce doświadczenia - problemy - perspektywy*, red. J. Kowalik, A. Bednarz, Toruń 2010, s. 60-78.
- *Sposoby integracji i koordynacji współpracy na obszarach metropolitalnych w Polsce*, [w:] *Kształtowanie współczesnej przestrzeni miejskiej*, red. M. Madurowicz, Warszawa 2014, s. 538-551.
- *Aglomeracje, obszary metropolitalne, metropolie - próba uporządkowania pojęć*, [w:] *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, red. K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor, Lublin 2014, s. 55-76.
- *Wyzwania metropolitalne Lublina*, [w:] *Lublin 2020. Cztery oblicza przyszłości miasta*, red. M. Sagan, K. Żuk, Lublin 2014, s. 511-523 (współautorka U. Bronisz).
uzupełniona wersja artykułu została wydana w j. angielskim *Contemporary Metropolitan Challenges towards Lublin*, [w:] *Peripheral Metropolitan Areas in the European Union. The Case of Lublin*, red. Z. Pastuszek, M. Sagan, K. Żuk, Bangkok-Celje-Lublin 2015, s. 15-29 (współautorka U. Bronisz).

Częstkowe wyniki badań z drugiego obszaru zainteresowań prezentowałam podczas międzynarodowych i ogólnopolskich konferencji naukowych i Kongresów Politologicznych [pozycje w Wykazie prac: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 20, 26, 27, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 41]. Z omawianymi badaniami powiązane były prowadzone przeze mnie dla studentów kierunku Politologia ćwiczenia *Polityka metropolitalna* i *Metropolie w procesach globalizacji* oraz w formie wykładu ogólnouniwersyteckiego przedmiot: *Metropolie*.

Skutkiem aktywności w trzecim obszarze badawczych zainteresowań - pozyskiwania środków UE przez jednostki samorządu terytorialnego, było powstanie we współpracy z Fundacją VCC i firmą Syntea SA publikacji w j. polskim (*Specjalista ds. funduszy unijnych*, Lublin 2013, ss. 147, współautor M.W. Sienkiewicz), przetłumaczonej na j. serbski (*Менаџер-Специјалиста за управљање пројектима ЕУ ФОНДОВА*, Lublin 2013, ss. 157, współautor M.W. Sienkiewicz) i dodatkowo opracowanie uzupełnione o fundusze unijne dla Chorwacji zostało wydane w j. chorwackim (*Stručnjak za EU Fondove*, Lublin 2014, ss. 172, współautorzy M.W. Sienkiewicz, R. Ćurković). Na podstawie serbskiej wersji podręcznika, firma CPS Academy Belgrade przeszkoliła pracowników nowoutworzonego Biura Pozyskiwania Funduszy Europejskich przy Ministerstwie Pracy, Zatrudnienia i Spraw Socjalnych w Serbii. W 2014 r. - na podstawie serbskiej wersji podręcznika - odbyły się pierwsze egzaminy Vocational Competence Certificate dla kompetencji *Specjalista ds. funduszy unijnych* m.in. dla

pracowników Biura Pozyskiwania Funduszy Europejskich. Powiązane z tą problematyką badawczą było pełnienie przeze mnie funkcji kierownika Studiów podyplomowych *Fundusze europejskie w samorządzie terytorialnym*.

Wspólnie z pracownikiem Urzędu Statystycznego, Oddział w Lublinie - dr U. Bronisz powstała książka: *Działalność jednostek samorządu terytorialnego w województwie lubelskim w latach 2004-2011. Analizy statystyczne*, Lublin 2013, ss. 298, gdzie przybliżamy działalność władz lokalnych w różnych płaszczyznach. Analiza obejmuje 213 gmin woj. lubelskiego m.in. w kontekście pozyskiwania środków zewnętrznych, w tym funduszy UE. Praca została wysoko oceniona przez środowisko samorządowe, naukowe i wielokrotnie cytowana. Natomiast efektem współpracy ze Związkiem Gmin Lubelszczyzny w Lublinie są przygotowane przeze mnie i przeprowadzone przez pracowników Związku badania ankietowe dot. pozyskiwania środków unijnych przez gminy województwa lubelskiego czego efektem jest publikacja artykułu: *Absorpcja środków Unii Europejskiej przez gminy województwa lubelskiego - tendencje, bariery, perspektywy*, [w:] *Polska Wschodnia - zarządzanie rozwojem*, red. B. Plawgo, Białystok 2008, s. 201-222 (współautor M. Komaniecka).

Rezultatem zainteresowań naukowych powiązanych z tematyką środków UE jest też częściowo monografia wskazana jako osiągnięcie naukowe. Związane z tym zagadnieniem są też prowadzone przeze mnie od 2001 r. do dziś zajęcia, początkowo z przedmiotu: *Programy pomocowe dla samorządów*, a po wstąpieniu Polski do struktur UE: *Fundusze strukturalne oraz Fundusze europejskie i zarządzanie projektami* na kierunkach Politologia, Stosunki międzynarodowe, Produkcja medialna, Społeczeństwo informacyjne.

Omówienie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego

Od ocenianego 2006 r. prowadziłam zajęcia w trzech opisanych obszarach badawczych zainteresowań. Liczba godzin realizowanych przeze mnie zajęć to (przykładowo) w roku ak. 2011/2012 - 415 godz., 2014/2015 - 315, 2016/2017 - 315, 2017/2018 - 365, 2018/2019 - 330.

Biorąc pod uwagę aktywność organizacyjną, byłam przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego 3 konferencji (pt. *Miasta, aglomeracje, metropolie wobec współczesnych wyzwań* i pt. *Społeczeństwo obywatelskie - studium przypadku Lublin i Wrocław*, obie w 2012 r. w Lublinie oraz konferencji: *Promocja jednostek terytorialnych - doświadczenia i wyzwania* w 2015 r. w Zamościu). Uczestniczyłam też w pracach organizacyjnych kilku innych wydarzeń naukowych (konferencji pt. *Pobudzanie rozwoju gospodarczego w miejskich obszarach funkcjonalnych* w 2013 r. w Lublinie, pt. *25 lat samorządu terytorialnego w Polsce - bilans doświadczeń* w 2015 r. w Lublinie, pt. *Samorządowe tradycje siedemsetletniego Lublina* w 2017 r. w Lublinie, a także jako organizator i współmoderator panelu pt. *Koabitacja - wymiar*

centralny i lokalny podczas IV Kongresu Politologii). Włączyłam się też aktywnie w pomoc przy organizacji IV Kongresu Politologii w Lublinie. Wspólnie ze studentami Naukowego Studenckiego Koła Samorządowców organizowałam 3 kolejne edycje Tygodnia Samorządności.

Uczestniczyłam w zespołach eksperckich i konkursowych: Olimpiady Wiedzy o Polsce i świecie współczesnym 2008, 2009 r. (sekretarz Komitetu Okręgowego, członek Komisji Egzaminacyjnej); Konkursie Wiedzy o Samorządzie Terytorialnym adresowanym do uczniów szkół średnich z woj. lubelskiego, edycje 2010, 2012, 2013 r., gdzie byłam członkiem Komitetu Głównego i Komisji Egzaminacyjnej Etapu Wojewódzkiego. Kilkakrotnie (w 2015, 2016, 2017 r.) pełniłam rolę egzaminator VCC Select zgodnie z założeniami *Vocational Competence Certificate* do kompetencji *Specjalista ds. funduszy unijnych*. Byłam ekspertem w realizacji projektów finansowych z funduszy zewnętrznych, m.in.: *Rozmawiam-Piszę-Uczestniczę* (2012 r.); *Wzmacnianie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej w Obszarze Funkcjonalnym Szlaku Jana III Sobieskiego w woj. lubelskim* (2014 r.); *Miasto 2.1. Kultura-edukacja-partycypacja* (2015 r.); *700 lat Lublina: dane i wizualizacje* (2017 r.). Zasiadałam w Jury Symulacji Obrad Parlamentu Europejskiego z udziałem młodzieży szkół ponadgimnazjalnych woj. lubelskiego w związku z *Obchodami Dnia Europy* w Lublinie w 2018 r. Oceniałam jako recenzent zewnętrzny 1 projekt badawczy NCN Sonata HS5 oraz w sumie 31 manuskryptów do czasopism: „*Studia Regionalne i Lokalne*”, „*Prawo i Polityka*”, „*Consensus*” oraz wydawnictw: Fundacji Centrum Rozwoju Lokalnego, Wyd. Naukowego TYGIEL, Wyd. Młodzi Naukowcy. W latach 2006-2012 pełniłam funkcję opiekuna Studenckiego Naukowego Koła Samorządowców działającego na Wydziale Politologii UMCS. Od 2018 r. decyzją Rady Wydziału Politologii UMCS pełnię rolę promotora pomocniczego pracy doktorskiej mgr M. Chałupczak-Styczeń pt. *Sołectwa w gminach wiejskich województwa świętokrzyskiego* (promotor prof. dr hab. S. Michałowski). Jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, sekcji Administracji i Polityk Publicznych.

Od 2006 r. otrzymałam w sumie 4 nagrody: JM Rektora UMCS (3) i Dziekana Wydziału Politologii (1). Ponadto w okresie styczeń-grudzień 2014 r. i styczeń-grudzień 2015 r. pobierałam dodatek projakościowy w uznaniu osiągnięć naukowo-dydaktyczno-organizacyjnych w pracy zawodowej. Otrzymałam też gratulacje od Władz Dziekańskich Wydziału Politologii UMCS za efektywny wkład naukowo-badawczy w ocenę parametryczną Wydziału za lata 2013-2016.

Przebywałam na stypendium naukowym na Reykjavík University, 6-10 czerwca 2011 r. w ramach kursu: *The Methodology of Writing Grant Proposals and Scientific Papers*. Współpracowałam ze środowiskiem uniwersyteckim z Warszawy, Poznania, Wrocławia, Krakowa, Gdańska, Rzeszowa, Katowic, Torunia, Łodzi, Zielonej Góry, Olsztyna, Kielc,

Białegostoku, Šiauliai (Litwa), Łucka (Ukraina), Ufa (Rosja), Celje (Słowenia), Budapesztu, Bratysławy, Glasgow, Londynu, a także tzw. interesariuszami zewnętrznymi: Ministerstwem Rozwoju Regionalnego, Fundacją Wspierania Samorządności „Nasza Dzielnica”, Fundacją Wolności, Fundacją Centrum Rozwoju Lokalnego, Fundacją VCC, Fundacją IOTA, Związkiem Gmin Lubelszczyzny, firmą Syntea SA, Urzędem Statystycznym w Lublinie, Urzędem Marszałkowskim Woj. Lubelskiego, Urzędem Miasta Lublin, Urzędem Miasta Zamość, Starostwem Powiatowym w Lublinie.

Moja działalność organizacyjna na rzecz Uczelni i środowiska to m.in. pełnię funkcji sekretarza/członka Komisji Rekrutacyjnej na Wydziale Politologii UMCS w 2007, 2008 i 2012 r. Zajmowałam się też organizacją I, II i III edycji Konkursu Wiedzy o Samorządzie Terytorialnym (rok szk. 2009/2010, 2011/2012, 2012/2013). Byłam głównym organizator I Zjazdu Absolwentów Wydziału Politologii UMCS w 2009 r. Uczestniczyłam w pracach Zespołów Programowych do opracowania dokumentacji wstępnej studiów I° w 2015 r. i II° w 2019 r. na kierunku Społeczeństwo Informacyjne, prowadzonych przez Wydział Politologii i Wydział Matematyki, Fizyki i Informatyki UMCS. Byłam moderatorem warsztatów dla przewodniczących zarządów i przewodniczących rad dzielnic Lublina (2017 r.), a także moderator projektów: *Etyka w samorządzie terytorialnym*, *Zgłaszam kandydaturę w wyborach samorządowych* w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki (edycje 2016, 2017, 2018 r.). Komentowałam bieżące wydarzenia związane z samorządem terytorialnym dla Radia Tok FM, Polsat News, Radia Lublin, Katolickiego Radia Zamość, Panoramy Lubelskiej TVP3 Lublin, Panoramy TVP2, programu „Zdarzenia” TVP3 Lublin.

W kadencji 2016-2020 jestem członkiem Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia, oraz sekretarzem Zespołu Programowego na kierunku Społeczeństwo Informacyjne. Uczestniczę też w posiedzeniach Rady Wydziału Politologii UMCS jako przedstawiciel niesamodzielných pracowników nauki. W 2018 r. zostałam powołana w skład Zespołu ds. opracowania programu wzmocnienia i wsparcia aktywności naukowej pracowników Wydziału Politologii UMCS. Wykonuje rutynowe zadania na rzecz Zakładu Samorządów i Polityki Lokalnej, w tym koordynowanie spraw obciążeń pracowników i planów dydaktycznych, SAP UMCS. Od 2007 r. pełnię funkcję sekretarza Rady Nadzorczej Fundacji Centrum Rozwoju Lokalnego, a od 2018 r. jestem członkiem Rady Nadzorczy Spółdzielni Rzemieślnik BIS w Lublinie.

Katarzyna Łuc-Czajkowska